

NATUUR IN DE IJSSELDELTA

Reuzensterns op trek

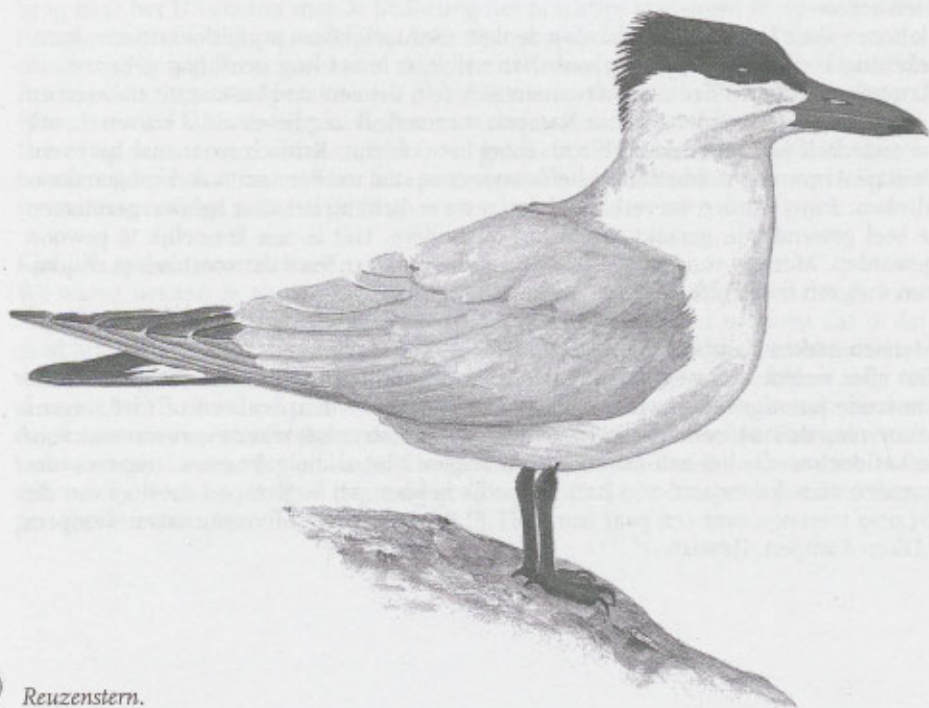
door H.J.H. Dorgelo

Inleiding

Een rauwe kreet doet ons, mijn vrouw en mij, opschrikken en we kijken om ons heen om te zien waar dit geluid vandaan komt. Opeens zien we een grote, sternachtige vogel met een enorme rode snavel, over de IJssel bij Keteleiland, op ons af komen vliegen. Hij vult, dichterbij komend, het hele beeld van de verre kijker en vliegt over ons heen in de richting van het achter ons liggende Vossemeer. Wij stonden hier al een poosje te kijken, omdat we hadden gehoord dat in deze omgeving Reuzensterns waren gesignaleerd. En nu zagen we er dus een over ons heen vliegen, terwijl aan de overkant, op de IJsseldijk langs de Katenwaard, nog een Reuzenstern stond. Voor het eerst zo'n grote stern met bijna zilvermeeuwachtige afmetingen zien, is een bijzondere ervaring, die je nog lang bijblijft.

Naam

De Latijnse naam van de Reuzenstern, *Sterna caspia*, betekent: stern van de Kaspische zee. Die naam kreeg deze vogel, omdat het eerste exemplaar, dat werd beschreven, werd verzameld (geschoten? HJHD) bij de Kaspische zee. *Sterna* is het gelatiniseerde Engelse

woord "Stern" of "tern". De Nederlandse naam spreekt voor zich: het is de grootste stern. Vroeger werd de Latijnse naam *Hydroprogne tschegráva* gebruikt voor deze soort. Daar komt ook de toepasselijke naam "Reuzenzeezwaluw" vandaan. De Reuzenster is o.a. familie van de in Nederland voorkomende Grote Stern, Visdief, Noordse Stern, Dwergstern en Zwarte Stern.

Kenmerken

De Reuzenster is de grootste stern en bijna zo groot als een Zilvermeeuw, maar hij heeft slankere en langere vleugels. De enorme grote, rode snavel valt al van ver op en geeft de vogel met de zwarte kopkap en kuif, een dreigend voorkomen. Verder heeft hij een wit onderlichaam en ook de onderzijde van de vleugels is wit, behalve de handpennen, want die zijn donker. De mantel, de schouders en de bovenvleugels zijn lichtgrijs, hetgeen contrasteert met de witte stuit en de korte, lichtgevorpte staart. Jonge Reuzensternen hebben een bruin gespikkelde kruin en wat gevlekte onderdelen. De poten zijn zwart. De lengte van de Reuzenster is ongeveer 50 cm. en de spanwijdte van de vleugels ligt tussen de 130 en 145 cm. De vogel heeft een langzame, krachtige vleugelslag en duikt naar vis. In de broedtijd worden ook wel eieren en jongen van andere vogels georfoofd.

De volwassen Reuzenster heeft een luide, rauwe, reigerachtige roep: kraah, krark of kaakra-rashja. In de veldgids van Jonsson wordt dit omschreven met "alsof er een blikje over een ruwe betonnen vloer getrokken wordt". De jongen bedelen met een piepend geluid om voedsel: uuie-vie, uuie-vie, ook als ze al uitgevlogen zijn. Zeevogels kunnen - als ze volwassen geworden zijn - betrekkelijk lang leven. Jaarlijks gaat ongeveer 12 % van de Reuzensternen dood; de voornaamste oorzaken daarvan zijn verhongering, slecht weer en ongelukken. De oudst bekende Reuzenster was 26 jaar, maar de gemiddelde leeftijd ligt daar, waarschijnlijk, ver beneden.

Voorkomen

De Reuzenster komt voor in alle werelddelen, behalve in Zuid-Amerika. De verschillen tussen de, in verschillende werelddelen levende, vogels zijn in het veld niet waar te nemen. In Europa broedt de Reuzenster o.a. langs de kusten van Zweden, Finland en Estland. Het zijn deze in het Oostzegebied broedende vogels, die in Nederland - tijdens de trek naar hun overwinteringsgebieden in West-Afrika en de landen rond de Middellandse Zee - vooral waargenomen worden in het IJsselmeergebied en de randmeren. Een belangrijke pleisterplaats is de Steile Bank bij Friesland. Verder kunnen ze ook gezien worden langs de Noordzeekust, in het Lauwersmeergebied en in de Oostvaardersplassen.

Rond 1900 was de Reuzenster zeldzaam in de Noord-Europese broedgebieden. In 1935 waren er ongeveer 500 broedparen. De populatie nam daarna toe, zodat er rond 1950 plusminus 1200 paren waren; in 1971 werd het aantal van 2300 bereikt. In de tachtiger jaren daalde het aantal broedparen echter; in 1992 werden er maar 1450 geteld. De oorzaak van die achteruitgang zoekt men in predatie, het tijdens de broedperiode opgevreten worden van eieren en jongen door zoogdieren, en vooral ook in menselijke verstoringen, zoals anti-meeuwacties en jacht.

IJsseldelta

Tot 1971 kwam de Reuzenstern in de IJsseldelta maar sporadisch voor.

In het boek *Vogels van de Grote Rivieren* worden slechts zes waarnemingen vermeld, waarvan vijf uit onze regio: Ramspol · 1943 en 1974, Kampen · 1955, Kattenwaard · 1974 : 2 exemplaren.

In het boek *Vogels in de IJsseldelta* worden voor de periode 1943 - 1983, met uitzondering van enkele overzomerende exemplaren, 88 waargenomen Reuzensterns vermeld. Tijdens een vogeltelling langs de IJssel, van Ramspol tot de IJsselbrug bij Kampen, werd op 17 september 1983 zelfs een groep van 29 overtrekkende Reuzensterns gezien.

Ratelaar

De Reuzenstern houdt van zanderige kustgebieden, die hij tijdens de trek in onze omgeving kan vinden. Vooral op zandplaten in het Zwarte Meer, het Ketelmeer, het Vossemeer en het Drontermeer kunnen deze vogels, in de maanden augustus en september, gezien worden.

In de waarnemingenrubriek van de *Ratelaar*, het informatieblad van de Vereniging voor natuurstudie en -bescherming "IJsseldelta", zijn in de periode januari 1983 tot september 1997 de volgende aantallen Reuzensterns opgenomen:

april	2	waarneming(en)	betr. een totaal van	2	Reuzenstern(s)
mei	1	"	"	1	"
juli	3	"	"	3	"
augustus	19	"	"	68	"
september	35	"	"	174	"
oktober	10	"	"	16	"

Men kan uit de aantallen van dit overzicht niet de conclusie trekken, dat deze waarnemingen steeds op verschillende vogels betrekking hebben, integendeel; Reuzensterns kunnen een behoorlijke tijd op dezelfde plaats blijven pleisteren, en dus door diverse waarnemers gezien worden, voordat ze doortrekken naar het zonnige zuiden. Vaak betreft het volwassen exemplaren met een jong bij zich, dat nog gevoerd wordt met vis. Als we de reeds genoemde groep van 29 overtrekkende exemplaren niet meerekenen, schommelt het getal van waargenomen Reuzensterns, in de omgeving van Kampen, tussen één en twaalf per waarneming.

Ook uit de waarnemingen in de "Ratelaar" blijkt dat de maanden augustus en september de hoogste aantallen scoren. De waarnemingen in april en mei maken duidelijk dat deze vogels tijdens de voorjaartrek weinig gezien worden. De Reuzensterns, die in oktober gezien zijn, hebben betrekking op de jaren 1976, 1986 en 1987, hetgeen waarschijnlijk een uitvloeisel is van een laat broedjaar.

De laatste twee jaren werden niet zoveel waarnemingen van Reuzensterns doorgegeven; de maximale groepsgrootte was twee. Ook bij de districts-coördinator voor West-Overijssel

van SOVON Vogelonderzoek Nederland kwam in 1996 maar één waarneming van twee Reuzensterms binnen. In 1997 werden in ieder geval twee Reuzensterms gezien op zandplaten in het Vossemeer.

Het is te hopen dat de verstoringen in de broedtijd, rond de Oostzee, en de jacht, in de landen om de Middellandse Zee, af gaan nemen onder invloed van acties van vogelbeschermers, zodat we in de omgeving van onze stad, gelegen bij de IJsseldelta, nog lang kunnen genieten van deze bijzonder fraaie vogels.

Literatuur

- H. Blok en H. ter Stege, 1995: De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis.
- Drs. L. Coomans de Ruyter e.a., 1947: Beteekenis en Etymologie van de wetenschappelijke namen der Nederlandsche vogels.
- G.J. Gerritsen en J. Lok, 1986: Vogels in de IJsseldelta.
- T. Haitjema, 1982: Voorkomen van de Reuzensterm op de Steile Bank tijdens de herfst-trek (Limosa 1982 - 2).
- R. Hudson en S. Cramp, 1975: Bedreigde vogelsoorten in Europa.
- F. Hustings en E. van Winden, 1996: De Reuzensterm nog steeds in de lift? (SOVON-Nieuws, sept. 1996).
- Lars Jonsson, 1996, 4e druk: Vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten.
- K.M. Olsen en H. Larsson, 1994: Sterns van Europa en Noord-Amerika.
- J. Rook, 1986: Reuzensterms in de IJsseldelta (Ratelaar no. 34, dec. 1986).
- SOVON, 1987: Atlas van de Nederlandse Vogels.
- K.H. Voous, 1960: Atlas van de Europese Vogels.

H.J.H. Dorgelo, geboren te Kampen, 10 november 1943.

Was werkzaam bij de overheid. Is amateur-ornitholoog en redacteur van de "Ratelaar", het informatieblad van de Vereniging voor natuurstudie en -bescherming "IJsseldelta".